

UNIVERSAL XALQARO ILMIY JURNAL

Jurnalning bosh sahifasi: <https://universaljournal.uz>

Universal International Scientific
Journal

e-ISSN: [3060-4540 \(online\)](https://universaljournal.uz)

Year: 2025 Issue: 2 Volume: 4

Published: 30.04.2025
<https://universaljournal.uz>

International indexes

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (OAK BAZA)

ZENODO

OPEN AIRE

EUROPUB

RESEARCHGATE (OAK BAZA)

SJIF

QIZIL TASMA (POLYGONUM AVICULARE L) O'SIMLIGINI BOTANIK TAVSIFI VA O'ZIGA XOS DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Rustamov Sanjar Ashiraliyevich., Raxmonova Gulshanoy Muxtorjon qizi

Andijon davlat universiteti

Uzbekistan

adu@edu.uz

Annotatsiya. Torondoshlar turkumi vakili hisoblangan qushtaron o'simligini yer yuzida hamma mintaqalarda uchratishimiz mumkin. Ularning barchasi o'zining morfologik tuzilishi dorivorlik xususiyati va amaliy ahamiyati turlicha ekanligi bilan farq qiladi. Qushtaron (*Polygonum aviculare* L) o'simligi daryolar, yo'l yoqalari, asosan zich tuproqlarda tarqalgan bo'lib, begona o't sifatida o'sadi. Iyuldan kech kuzgacha gullab meva tugadi. Ushbu maqolada o'simlikning o'ziga xos dorivorlik xususiyatlari, kimyoviy tarkibi biologik faol moddalar haqida keltirilgan.

Kalit so'zlar: xom ashyo, vitaminlar, fitonsidlar, mikro va makro elementlar, biologik faol moddalar.

Аннотация: Осока — представитель семейства осоковых, распространенный во всех регионах мира. Все они различаются по морфологическому строению, лечебным свойствам и практическому значению. Растение *Polygonum aviculare* L. распространено вдоль рек и обочин дорог, преимущественно на плотных почвах, и произрастает как сорное растение. Цветет и плодоносит с июля до поздней осени. В статье рассматриваются уникальные лечебные свойства растения, его химический состав и биологически активные вещества.

Ключевые слова: сырье, витамины, фитонциды, микро- и макроэлементы, биологически активные вещества.

Abstract: The plant *Polygonum aviculare*, a representative of the genus *Polygonum*, can be found in all regions of the world. All of them differ in their morphological structure, medicinal properties and practical importance. *Polygonum aviculare* (*Polygonum aviculare* L) is widespread along rivers, roadsides, mainly on dense soils, and grows as a weed. It blooms and bears fruit from July to late autumn. This article presents the specific medicinal properties of the plant, its chemical composition and biologically active substances.

Keywords: raw materials, vitamins, phytoncides, micro and macro elements, biologically active substances.

Language: Uzbek

Citation: Rustamov , S., & Raxmonova , G. (2025). BOTANICAL DESCRIPTION AND INDIVIDUAL MEDICINAL PROPERTIES OF THE RED RIBBON (*POLYGONUM AVICULARE* L) PLANT. *Universal International Scientific Journal*, 2(4), 308–313. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1761>

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15352112>

Copyright © 2025 by author(s) and Scientific Research Publishing Inc. This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Qushtaron (*Polygonum aviculare* L) o'simligi grechixadoshlar (*polygonaceae*) oilasiga mansub bo'lib, bu oilaga 40 turkum 900 tur kiradi. Bu oilaning vakillari ko'pincha o'tsimon, butasimon va lianasimon o'simliklar bo'lib, ba'zan tropik mamlakatlarda daraxtsimon vakillarini ham uchratish mumkin. Barglari oddiy, ikkita pardasimonli yon bargchalari birikib, o'sib naycha hosil qiladi. Gullari aktinomorf, ikki yoki ayrim jinsli bo'lib, bir yoki ikki uylidir. Gul qo'rg'oni oddiy, uchta, beshta, oltita gul

qo'rg'on barglari bo'ladi. Changchilari 5,8,9 ta. Urug'chisi bitta, 2, 3 yoki 4 ta meva bargchasining birikib o'sishidan hosil bo'ladi. Mavasi uch qirrali yong'oqcha. Grechixadoshlar (*Polygonaceae*) oilasiga kiruvchi turkumlardan biri bu Toron (*Polygonum*) turkumidir. Toron turkumi (*Polygonum*) – turkum nomi “yunon” tilidan olingan bo'lib “poiys”-ko'p, “gony” bo'g'in “ko'p bo'g'inli” degan ma'noni anglatadi. Bu turkum vakillari poyasi tik, yer bag'irlab yoki chirmashib o'sadigan naychali, barglari

butun, bir yillik, ko'p yillik, ba'zan butacha o'simliklardir. O'simlik poyasi qator tugunlardan iborat bo'lib, oralig'ida bo'g'inlar joylashgan. Ularning gullari ikki jinsli, barg qo'ltig'idan chiqqan, poyaning uchidagi shingil yoki ro'vaksimon to'pgulda yeg'ilgan. Gulqo'rg'on bargchalari doirada beshtadan bo'lib ko'rinsa xam aslida sipiral bo'lib joylashgan, chunki bu avlodda uchlik tipidagi gulqo'rg'onlarning asta-sekin beshlik tipdagi gulqo'rg'onlarga o'tishi kuzatiladi. Urug'chisi 5-8 ta, changchisi 2 yoki 3 mevbargchalidir. Mevasi uch qirrali, gulqo'rg'on bilan o'ralgan yong'oqchadir. Bu turkumga kiruvchi vakillaridan biri qushtaron (*Polygonum aviculare* L) o'simligi turidir. Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligi-tur nomi "avicularis"- o'simlik urug'i qushlarga don bo'lgani nazarda tutilib shunday atalgan

1-Rasm Qushtaron o'simligi

Yer yuzida keng tarqalgan bo'lib, asosan bir yillik o't o'simlik hayotiy shakliga ega. Deyarli barcha mintaqalarda uchratish mumkin. Faqatgina Arktikada va Antarktidada uchramaydi. O'zbekiston Respublikasi florasida bu turning 45 turini uchratish mumkin. O'zbekiston hududida Toshkent, Andijon, Farg'ona, Jizzax, Sirdaryo, Samarqand, Buxoro, Qashqadaryo va Surxandaryo viloyatlarida tarqalgan. Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligi nam tuproqlarda, soya-salqin joylarda o'sishga moslashibgina qolmay balki ular quyosh nuri to'g'ridan-to'g'ri tushadigan quyoshli joylarda ham bemalol o'sadi. Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligi daryolar bo'yida, yo'l yoqalarida, hovlilarda, cho'l mintaqalarida, quruq yaylov mintaqalarida va qolgan mintaqalarda ham keng tarqalgan. Antropogen ta'sirlarga juda chidamli o'simlik. Bu o'simlik asosan zich tuproqlarda va kamdan-kam bo'shashgan tuproqlarda o'sadi. Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligi odatda uzluksiz kichik chakalakzorlarni hosil qilib ba'zi hollarda ekin maydonlariga jiddiy zarar keltiradi. O'simlikning poyasi ingichka, ko'pincha yer

bag'irlab, ba'zan ko'tarilib o'sadigan shoxli poyaga ega. Asosan hayotiy shakli bir yillik o't-o'simlik hisoblanadi. Poyasining uzunligi 20-90 smga yetadi. Ildizi o'q ildiz tizimli, oqish sarg'ish rangda bo'ladi. Ildiz barglari ellipsimon yoki old nayzali, uzunligi 5 smli va kengligi 0.7-1.5 sm, dumaloq yoki silliq qirrali bo'ladi. Bargi cho'ziq lansetsimon, to'mtoq uchli, tekis qirrali bo'lib, poyada bandi bilan ketma – ket o'rnashgan. Bargining ranggi yashil, kumushrang bo'lib 5 – 10 tomirli, ularni uzunligi 1-5 mmgacha yetishi mumkin. Gullari ko'rimsiz aktinomorf ikki jinsli barg qo'ltig'ida ikkita ba'zan beshtagacha bo'lib joylashgan va poyasining uchidagi gullari shingil hosil qilib, to'pgulda kichik oddiy 5 a'zoli bo'lib joylashgan. Qushtaron (*P.aviculara*) o'simligining gullari mayda oqish, ko'kimtir, pushti rangda bo'lib iyuldan kech kuzgacha gullashda davom etadi. Mevasi gulqo'rg'oniga o'ralib turadigan qora va to'q jigarrang vertikal tushgan chiziqlardan iborat uch qirrali

yong'oqcha. Mevasining bo'yi 3-mm, eni esa 1.7 mm gacha bo'lib sentabrning oxiri va noyabrning boshigacha pishib yetiladi. Qizil tasma (*P.aviculare*) o'simligi dorivor o'simlik sifatida, yem-hashak va maysazor sifatida ekib o'stiriladi. Ba'zi davlatlarni aholisi orasida oziq ovaqat sanotida foydalaniladi. Qushtaron (*P.aviculara*) o'simligi urug'larining hayotchangligi 5 yilgacha davom etadi. Unib chiqishi uchun +1 +2 C harorati yetadi. Kimyoviy tarkibi: Tarkibida biologik faol moddalar taninlar (0.19%), flavanoidlar (avikulyarin, meritsin, kamferol), efir moyi, oshlovchi moddalar, kumarinlar, saponinlar (57-450 mg), karotin (quruq barglarida 4.9 mg % gacha), pektin, antraglikozidlar, shilimshiq moddalar, kremniy kislotasi birikmalari, askorbin kislotasi, organik kislota birikmalari, polisaxarid kompleksi, C, K vitaminlari makro va mikro elementlari (temir magniy, kadmiy, ruh) va boshqa moddalardan iborat.

№	Nomlanishi	100 gr miqdori%
1	Taninlar	0.19 %
2	Kumarin ,saponinlar	57 -450 mg %
3	Karotinlar	4.9 mg %
4	Pektinlar	2-5 %
5	Kremniy kislotalari birikmalari	0.5-1%
6	Askarbin kislota	30–150 mg/100 g

Tabobatda, farmasevtika sanoatida o'simlikning xamma qismlari ishlatiladi. Bu shifobaxsh o'simlikni quruq ob-havo sharoitida, endigina gullaganda yeg'ib olinadi. Chunki gullash davri tugagandan so'ng o'simlikning poyalari qattiqlashib qoladi. O'simlikni yeg'ib olishda bir necha talablarga rioya qilish kerak. O'simlikni transport harakatlanadigan yo'l yoqasidan, changli yo'llardan, shovqin joylardan, zavod va fabrikalarni oldidan yeg'ish umuman tavsiya etilmaydi. Sababi bunday havosida turli xil gazlar bo'lganligi sababli o'simlikning dorivorlik xususiyatlariga zarar keltiradi. Eng yaxshisi ularni o'rmonlar, dalalar, daryo bo'ylari, qirg'oq bo'ylaridan yeg'ib olish ma'qulroqdir. Yeg'ib olingan tayyor mahsulot ventilyatsiyali xonalarda qurutiladi. Tayyor xom-ashyoni uch yilgacha saqlash mumkun [1-2].

Xalq tabobatida Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligidan tayyorlangan qaynatmalari ich ketishida ichni qotirish, damlamalari esa quvvatga kirkazuvchi ya'ni endigina kasallikdan oyoqqa turgan bemorlarga dori sifatida ichish tavsiya etiladi. Shuningdek tana haroratini

pasaytiruvchi, qon ketishini to'xtatuvchi, siydik haydovchi va gijja tushuruvchi vosita sifatida buyuriladi. Temiratki kasalligida va bolalar badaniga turli toshma toshganda shu o'tdan vanna qilish tavsiya etiladi. Yangi terilgan va qurutilmagan o'tni yanchib yara, chipqon, temiratki va jarohatlar ustiga qo'yib bog'lanadi. Qizil tasma o'simligini barglari sezilarli darajada fitonsid xossasiga ega bo'lib undan tayyorlangan suvli ekstrakt mikroblarga qarshi antimikrobiyal ta'sir ko'rsatib shu bilan birgalikda antibakterial xususiyati ham bor [1,3,5].

Tibbiyotda Qushtaron (*P. aviculare*) o'simligining preparatidan (parashok, kukun, tabletka holiday), me'da faoliyatini yallig'lanishi (gastirit), me'da – ichak trakti o'n ikki barmoq ichagi yalig'lanishini oldini oladi.

Siydik yo'llari operatsiyalaridan keyin relapslarni oldini olishda urolitioz bo'lsa yo'qotishga yordam beradi. Bundan tashqari bachadon miyomasini yo'q qilishda, balog'atga yetmagan ayollarda gipermenoreya holatini qisqarishiga yordam beradi.

Qushtaron (*Polygonum aviculare*) o'simligi grechixadoshlar oilasiga mansub bo'lib, yer yuzining turli mintaqalarida,

ayniqsa zich tuproqli joylarda keng tarqalgan. Bu o'simlik o'zining biologik faol moddalar, dorivorlik xususiyatlari hamda ekologik moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Tibbiyotda va xalq tabobatida turli kasalliklarni davolashda keng qo'llaniladi. Uning antimikrobiyal, yallig'lanishga qarshi, qon to'xtatuvchi va siydik haydovchi xususiyatlari mavjud. Shuningdek, oziq-ovqat sanoatida, yem-hashak sifatida ham foydali. To'g'ri yig'ib olish, saqlash va ishlatish orqali bu o'simlikdan keng miqyosda foydalanish mumkin [5].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Qushtaron o'simligi yer yuzida keng tarqalgan bo'lib,

xususan bizning yurtimizda ham keng tarqalgan. Bu turkum vakillarining inson hayotida ro'li katta ekanligini hisobga olib undan to'g'ri foydalanish va farmasevtika sanoatida foydali dori-darmon ishlab chiqarishni keng yo'lga qo'yishimiz kerak bo'ladi. Avvalambor biz bu turkum va turlarni vakillarini morfologik anotomik xususiyatlarini, tarqalgan joylarini, o'sish sharoitlarini, atrofga moslashish omillarini, ularning foydali va zararli taraflarini aniq va chuqur bilishimiz kerak. Lekin bu turkum vakillarini zararidan ko'p foydali taraflari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.Q. Qayimov, E.T. Berdiyev Dendrologiya Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa jodiy uyi. Toshkent - 2012.
 2. O'. Prator, L. Shamsuvaliyeva, E. Sulaymonov, X. Axunov, K. Ibodov, V. Mahmudov Botanika (MOrfologiya, Anatomiya, Sistematika, Geobotanika) Ta'lim nashriyoti". T. - 2010.
 3. arxiv.uz
 4. Wikipedia.uz
- CYBERLEINKA.ru